

Муниципальное бюджетное дошкольное образовательное учреждение
детский сад № 4 «Салгал» с. Эрзин Эрзинского кожууна РТ

Согласовано
На педагогическом совете
От 14.09.2020г
Протокол № 1

Утверждаю
Заведующий д/с №1
Лагбужап А.Ч.
Приказ № 58

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

педагога (воспитателя) по обучению детей 5 - 6 лет
(старшей группы) тувинскому языку на 2020 – 2021 уч.год

Воспитатели: Дондук А.И.

Соян Б. С.

Эрзин 2020

Допчузу

I. ПРОГРАММАНЫН СОРУЛГАЛЫГ КЕЗЭЭ

- 1.1 Тайылбыр бижик
- 1.2 Программанын сорулгазы болгаш ону боттандыларынын ажылдары
- 1.3 Школа назыны четпээн уругларнын назы – хар аайы – биле бот – тускайлан сайзыралынын шингээдип алыр ужурлуг туннелдери

II. ПРОГРАММАНЫН УЖУР – УТКАЛЫГ КЕЗЭЭ

- 2.1 Школа назыны четпээн уругларны чугаа сайзырадылгазы
- 2.2 Чижек тематиктиг планнаашкын
- 2.3 ШНЧУОАЧ болгаш ог – буле.

III. ПРОГРАММАНЫН ОРГАНИЗАСТЫГ КЕЗЭЭ

- 3.1 Программанын кууселдезин чорударынга сумелеп турар ооредилге – методиктиг хандырылга
- 3.2 Программанын кууседиринге эргежок чугула материал – техниктиг хандырылга
- 3.3 Тематиктиг планнаашкынче кирген аас чогаалдарынын данзызы
Ажыглаан литература

I. Программанын сорулгалыг кезээ

1.1 Тайылбыр бижик

ШНЧОАЧ–де уругларнын тыва чугаазын сайзырадыр ооредилге программазы ада – иенин чагыын, негелделерин хандырап сорулгалыг болгаш дараазында ой – чижек доктаал саавырларга дууштур тургустунар:

1. Конвенция о правах ребёнка (от 20.11.1989)
2. Конституция Российской Федерации ст 43,72
3. Закон об образовании
4. Закон Российской Федерации « О языках народов Российской Федерации» от 29.12.2012 г.,№273-ФЗ
5. Федеральный государственный образовательный стандарт дошкольного образования. ФГОС ДО. Приказ Министерства образования и науки РФ от 17 октября 2013 г.№ 1155 « Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта дошкольного образования».
6. Указ Президента РФ от 1 июня 2012 г. №761 «О Национальной стратегии действий в интересах детей на 2012 – 2017 годы»
7. СанПиН 2.4.1.3049 – 13
8. Примерная основная образовательная программа дошкольного образования. Одобренное решением Федерального учебно – методического объединения по общему образованию (протокол от 20 мая 2015 г. №2/15).
9. ОТ РОЖДЕНИЯ ДО ШКОЛЫ: примерная общеобразовательная программа дошкольного образования / Под ред. Н. Е. Вераксы, Т.С Комаровой, М. А. Васильевой. 3 – е изд., испр. И доп. – М.: МОЗАИКА – СИНТЕЗ, 2014. – 368 с.
10. Торээн Тывам. Школа назыны четпээн уруглар ооредир албан черлеринге торээн (тыва) чугаа сайзырадырынын чижек программазы

Ооржак Л.Х болгаш оскелер – даа / - Кызыл: Национал школа хогжудер институт, 2019. – 133 а.

11. Устав Муниципалдыг бюджеттиг школа – назы четпээн уруглар албан чери «Салгал» уруглар садынын;

Программанын ужур –уткалыг кезээ Тыва Республиканын девискээринге ШНЧУОАЧ – ге уругларнын тыва чугаазын сайзырадыр ажыл – чорудулганы тыва чоннун ундезин культуразынга, ажыл – амыдыралынын болгаш агаар – бойдузунун онзагай талаларын ооредилгенин беш ооредиглиг адырынын сорулгаларын тыва чугаа сайзырадыр угланыышкынныг боттандыраарынче кичээнгейни углаан.

1.2 Программанын сорулгазы болгаш ону боттандыраарынын ажылдары

ШНЧУОАЧ – ге бичии чаштарнын торээн (тыва) дылын сайзырадыр, аас чугаазынын сос курлавырын байыдар сорулгалыг «Торээн Тывам» деп чижек программа школа назыны четпээн уруглар ооредир албан черлеринге (дараазында – ШНЧУОАЧ) хамаарышкан ооредилгенин федералдыг куруне стандартынга (дараазында – ОФКС) даянып кылдырган.

Программанын ужур – уткалыг ундезини кылдыр Тыва Республиканын чонунун культуразын ажыл – амыдыралын, бойдус чурумалын, хурээлелин чугулага алган. Школа назы четпээн уругларга торээн (тыва) дылынга чажындан эгелеп шын чугаалап ооредири, харылзаалыг чугаазын сайзырадыры база торээн дылынга хумагалыг чорукту кижизидери ада – иенин - даа, кижизидикчи башкыларнын – даа мурнунда эргежок херек айтырыг бооп турар.

Бичии чаштарнын торээн (тыва) чугаазын сайзырадыр ажыл – чорудулганы боттандыраарынга ШНЧУОАЧ – нын ОФКС – че кирип турар угланыышкыннарынга болгаш онзагайларынга дууштур ажылчын программа тургузарын авторлар оралдашканнар.

Программанын *кол сорулгазы*:

тыва чоннун уруглар кижизидилгезинин дуржулгазынга даянып, школа назыны четпээн уругларнын назы – харынга дууштур торээн (тыва) чугаазын сайзырадыр ажыл – чорудулганы школа назыны четпээн уруглар ооредир албан черлеринге боттандыраарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары.

Сорулганы боттандыраарынын ажыл – чорудулгазы:

- ШНЧУОАЧ – ге уругларнын торээн дылын ооредиринге сонuurгалын оттурар байдалдарны бугу талалыг ооренип коору;
- уругларнын тыва чугаазын сайзырадырынга ооредилгелиг, кижизидилгелиг ажыл – чорудулганы таарымчалыг эрттиреринге чугула ооредилге – методиктиг медээлерни чыып ажылдаары;
- тыва чоннун бичии уруглар кижизидер арга – дуржулгазын ундезинге ап, угаан – медеpел, куш – ажыл, мага – бот, сагыш – сеткил талазы – биле сайзырангай болурунга, чараш аажы – чанга, шынчы чорукка уругларны кижизитпишаан, торээн черинин бойдус чурумалын, туружунун онзагайын аас чогаалынын хевирлеринге база чаштарга бижиттинген номнарга даянып, назы – хар барымдаалап таныштырар, шингээттиpер арга – методтарны тыва чугаа сайзырадыр ажыл – чорудулгага киириштиpери;
- уругларнын угаан – медеpели сайзырангай, тыва сос курлавыры байлак, аас чугаазы чедингир болурунче угланган ажыл – чорудулгага таарымчалыг ооредилге - методиктиг комплектини ажылдап кылыры;
- торээн (тыва) дылынга ынак, анаа хумагалыг, сонuurгак кижини хевирлээринин талазы – биле ажыл – чорудулганын туннелдерин илерединин аргаларын ажылдап кылыры.

Уругларнын тыва чугаазын сайзырадыр ажыл – чорудулгадан ангыда, чижек программанын кичээнгейинде чаштарнын кадыын быжыктырар, торээн черинин бойдус курлавырын, чоннун ажыл – агыйын сонuurгадып

ооренир, хамааты туружу бедик кижини чажындан хевирлээр, амыдыралчы дуржулганы оюннар дузазы - биле сайзырадыр, долгандыр турар хурээлелге бодун алдынып билиринче угланган ажилдарны чугулалап турар. Ук кичээнгей школа назы четпээн албан черлеринге уругларнын ниити сайзыралын деткип, ооредир беш адырларнын (ниитилелге харылзажырын, билигни шингээдирин, чугаа сайзырадылгазы, уран чуул, эстетиктиг сайзырал, куш – дамыр сайзыралы) утказынче тыва чоннун культуразында унелиг билиглерже угландырап.

Чижек программанын сорулгазынын кууселдезин чедип алырынга чазык, чугаакыр, сонуургак, идепкейжи, сагынгыр – тывынгыр уругларны хевирлээринге таарымчалыг байдалдарны ог – буленин болгаш кижизидикчи башкыларнын сырый кады ажилдажылгазындан эге школаже белеткел ажылынга идиг бооп турар. Чугулага алгы дегу луг хамааржыр чуул – бичии кижилер – биле ажил кандыг – даа байдалда албадал тооннуг болбас ужурлуг.

Сорулга болгаш ону боттандыраарынын белеткел ажилдары системалыг болгаш назы – хар – даа, кижизидилге – даа талазы – биле дес – дараалашкак принципке даянган.

1.3 Школа назыны четпээн уругларнын назы – хар аайы – биле бот – тускайлан сайзыралынын шингээдип алыр ужурлуг туннелдери

5 – 6 харлыгларнын билип алыр ужурлуг чуулдери:

- тыва дылдын уннерин тода адап, уннерни ылгап, состун эге унун тодарадып билир;
- дыл – домаанга ажыглап турар состернин утказын билир;
- чугаанын байдалынга таарыштыр состерни шын, чоптуг ажыглап, янзы – буру чуулдерни деннеп билир;
- удурланышкак уткалыг состерни ангылап билир;
- артында , ортузунда, чоогунда, он, солагай талазында дээн чижектиг чувелернин туружун илередип турар состерни билир;

- чувелернин шынарын, кылдыныын илереткен состерни чугаазынга чоптут ажыглап билир;
- дыннаан, корген, билген чуулдеринге хамаарыштыр кыска харылзаалыг чугаа тургузуп билген турар;
- улустун аас чогаалындан кыска хемчээлдиг тоолдар болгаш чечен чогаал созутгелдеринин кол утказын дамчыдып билир ужурлуг;
- чурттап турар черинге хамаарышкан состерни билири;
- улуг кижилерден, кижизидикчи башкыларындан дыннааны торээн чер, бойдус дугайында медээни билири;
- эш – оорунге, чоок кижилеринге сеткил – сагыжын илередип, найыралдыг болурунун, хундулээринин негелделерин сагып билири;
- «аал», «ог», «суур», «хоорай» чергелиг состернин утказын билир, сюжеттиг чуруктарга хамаарыштыр 4 – 5, 6 - 7 домактан тургустунган харылзаалыг чугааны тургузуп шыдаары;
- тыва дылда ажык болгаш ажык эвес уннерни шын адаарынга чанчыгары;
- сюжеттиг оюннар болгаш аас чугаа сайзырадырынын оске – даа кичээлдер уезинде, тыва чугааны аянынга дууштур состерни утказынга таарыштыр ажыглап билири;
- чувелернин ылгавыр демдээ, болуушкуннарнын кылдыныгларын дээш оон – даа оске чуулдерни деннеп чугаалап билири;
- ог – буленин эт – херекселдеринин аттарын, ужур – утказын билири;
- тоолга, йорээлдерге, ёзу – чанчылдарга дууштур сценажыткан оюн коргузуглерге киржип, аас чугаазынга тыва состерни чоптут ажыглап турары;
- дыннаан тоолунун, корген шиизинин кыска утказын тыва дылга чугаалап билири;
- чурттап турар черинин бойдузунун онзагайын аас чугаага, уран чурулгага илередип билири;
- торээн черинин дириг амытаннарын чуруктардан тып билири;
- тыва улустун тоолдарын, национал байырлалдарын, оюннарын билири;

II. Программанын ужур – уткалыг кезээ

2.1 Школа назы четпээн уругларнын чугаа сайзырадылгазы

Улуг болук(5 – 6 харлыг уруглар)

Уругларнын чугаазын сайзырадырынын сорулгалары:

- уругларнын аас чугаазын сайзырадырын уламчылаары;
- уругларнын сос курлавырын байыдары, состерни утказынга дууштур шын ажыглаары болгаш дыл-домаанга ажыглалын идепкейжидери:
- чугаа уннерин шын,тода адаарын быжыглаар;
- чугаанын грамматиктиг тургузуунга хамаарышкан айтырыгларны ооредирин уламчылаары;
- улуг эвес хемчээлдиг харылзаалыг чугаа тургузарынга, салган айтырыгларга тода, ыткыр харыылаарынга ооредири.

Сос курлавырын байыдары

Долгандыр турар амыдырал болгаш бойдус-биле таныштырылга уезинде уругларнын сос курлавырын байыдары база идекпейжири.

Чугаанын байдалынга таарыштыр состерни ажыглап, янзы-буру чуулдерни деннеп, ангылап ооредири. Удурланышкак уткалыг состерни ажыглап ооредири.

Ортумак болуктун уругларынын чугаазынга чуве аттарын (кижилернин мергежилин адаан состер), демдек аттарын (хевирин, хемчээлин, кылган, буткен материалын илередири состер), ат оруннарын (арыннын, айтылганын, тодаргай, тодаргай эвес д.о.о), наречиелерни (уенин, кылдынгыр аргазынын), кылыг состерин (куш-ажылга хамаарышкан состер, шимчээшкин илередир состер) ажыглаарын идекпейжидери.

Чувелернин туружун (артында, ортузунда, чоогунда, он, солагай талазында) тодарадып билиринге ооредири.

Ун культуразынга кижизидери

Тыва дылдын уннерин шын, тода адап ооредирин уламчылаар. Уругларны кичээнгейлиг дынаарынга, чугаа уезинде шын тынарынга ооредир.

Адалгазы берге сыылааш, шыылааш, сонорлуг уннерни шын, тода адаарын быжыглаары. Уругларнын дикциязы – биле ажылдаары, тода, ыткыр харыыладып ооредири, литературлуг адалганын нормалары – биле таныштыары, тодаргай унден эгелээн состерни ададыры. Сыылааш, шыылааш, сонорлуг уннер кирген слогтарны, состерни, домактарны шын чугаалап ооредири.

Чугаанын грамматиктиг тургузуун ооредири

Уругларнын чугаазында грамматиктиг частырыгларны эдер. Чувелернин шынарын илереткен демдек аттарын, нептеренгей ажыглаттынар кылыг состерин, наречиелерни чугаага чоптук ажыглаарын ооредири. Торел

состерни тургузуп, чугаазынга ангы – ангы чугаа кезээнге хамаарышкан состерни ажыглаарын деткири.

Харылзаалыг чугаа сайзырадылгазы

Диалог чугаага ооредирин уламчылаары. Ангы – ангы байдалдарга дууштур диалог чугааны ажыглаарын сайзырадыры. Уругларны хостуг беседа болгаш чугаа чорударынга (культурлуг чугаага) ооредири. Монолог чугаага ооредири. Дыннаан, корген, билген чуулдеринге хамаарыштыр харылзаалыг чугаа тургузуп ооредири. Уругларны ойнаарактарынын дугайында чугаалаттырып, чувелернин даштыкы хевирин, ниити байдалын сайгарарынга ооредири.

Тыва улустун аас чогаалы база чечен чогаал – биле таныжылга

Чогаалга уругларнын сонuurгалын хайныктырары болгаш номга ынак болурун деткири. Чогаалдын утказынга хамаарышкан бодуун айтырыгларга харыыладып ооредири. Чогаалдын маадырларынга уругларнын боттарынын хамаарылгазын илередип, оларнын мозу – шынарынга хамаарышкан бодуун сайгарылгаларны кылырынга ооредир.

Шулуктернин утказынга дууштур харылзаалыг чугааны чорудар.

Уругларнын чогаадыкчы чоруун сайзырадып, сюжеттиг чуруктарны харылзаалыг чугаа тургузуп ооредири. Кыска хемчээлдиг тоол болгаш чогаал созуглелдеринин кол утказын чугаалаттырып ооредир.

2.2 Тематиктиг планнаашкын улуг болук (5 - 6 харлыглар)

Темазы: «Мээн чурттап турар черим»

Сорулгазы: Уругнун бодунун чурттап турар черинин тус – тус онзагайы – биле таныжарынга, оларнын ужур – утказын билип, тайылбырлап оорениринге таарымчалыг байдалдарны тургузуп бээри. Бодунун ат – чывын, фамилиязын, адазынын адын долузу – биле адап, бажынынын адресин ыяк билир кылдыр ооредири. Тараа, кат – чимис болгаш оске – даа культураларнын ажык – дузазын билип алырын чугаалап бээр, унезин оюннар , чуруктар болгаш оске – даа ажыл – чорудулга дузазы – биле билиндирери. Уругларны бичиизинден тура ажыл – ишчи, эрес – кежээ, куш – ажылды унелеп билиринге ооредир болгаш кижизидер.

Ай	Сентябрь	Октябрь	Ноябрь
Кичээлдин темалары	1.Таныжып аалы! Оюн «Адын кымыл» 2.Мээн эштерим А.Алдын-оол «Каткы –хоглуг уруглар бис» 3.Мээн башкым	1.Мээн ойнаарагым.(ойнаарактарны шинчилээри) 2.Оннер.(ойнаарактар дуг-да чугаалап бээр) 3.Куску аргаже «Аян – чорук»	1. «Мээн ог-булем» Сюжеттиг чурук-биле ажыл 2. «Мээн ог-булем» деп темага чурук чуруур 3.Мээн акым,

	(шулук шээжилээр) 4.Мээн садигим. Оюн Аян-чорук	4.Алдын – кус дуг-да шулуктер (шээжилээр)	угбам, дунмам 4.Иелер хунунге турааскааткан чурук выставказы
	Декабрь	Январь	Февраль
Кичээлдин темалары	1.Эт-сеп. 2.Аяк-сава. 3.Аьш-чем. 4.Тыва улустун тоолу «Алдын кушкаш база ашак, кадай)	1.Азырал амытаннар база черлик дириг амытаннар дуг-да чугаа 2.М. Кенин-Лопсан «Харжыгажым» шулук 3.В. Сухомлинский «Мээн авам хлебсиг» деп чечен чугаазы	1. .Шагаа байырлалы-биле таныжылга (оюн- кичээл) 2.Дурген чугаалар 3.Тывызыктар 4.опей ырылар
	Март	Апрель	Май
Кичээлдин темалары	1.Мээн авам 2.Ынак авам 3.Транспорт 4.С. Таспай «Эн-не унелиг эртине»	1.К. Ондарнын «Акым- шериг» деп шулуу 2. «Куштар –бистин онуктеривис» 3.Куштар чанып келген,чурук-биле ажыл 4.Сыпта тараа (Колосок»)	1. «Мээн кырган- ачам дайынчы» чурук – биле ажыл 2.Мээн садигим 3. «Ыраажы койгун» (тыва улустун тоолу 4. Шулук «Чайгы дыштанылгам»

2.3 Ада – ие биле ажыл чорудулга

№	Айлар	Ажыл чорудулганын хевирлери	Харыысалгалыг башкы
1	сентябрь	Анкета «Тыва дыл бистин ог – булевисте»	Кижизидикчи башкылар
2	октябрь	Тайылбыр ооредиглиг булуннар: « Ада – иеге суме», «Номчуурун сумеледивис»	Кижизидикчи башкылар, психолог
3	ноябрь	Байырлал «Дыннаксанчыг тыва дылым», шулук моорейи (Уруглар болгаш башкылар, ада – иелер аразында)	Кижизидикчи башкылар, проф комитет, жен. совет
4	декабрь		
5	январь		
6	февраль		

7	март		
8	апрель		
9	май		

III . Программанын организаcтыг кезээ

3.1 Программанын кууселдезин чорударынга сумелеп турар ооредилге – методиктиг хандырылга

1. Алдын – оол А.Х., Назытпай Г.Т. Школа назыны четпээн уругларнын чугаа сайзырадырынын программазы. – Кызыл, 2008.
2. Бартан Ф.М. Технология обучения русскому языку в старших тувинских группах дошкольных образовательных учреждениях. – Кызыл, 2010.
3. Бичелдей К.А. Поговорим по тувински (Тывалап чугаалажыылынар) – Кызыл, 2012;
- 4.
- 5.
- 6.

3.2 Программанын кууседиринге эргежок чугула материал – техниктиг хандырылгазы

- Телевизор, компьютер, ноутбук
- Чуруктар (чангыс чувe чураан чурук, кандыг бир болуушкунну чураан чурук, бойдус дугайында чурук, чангыс уткалыг элээн каш дараалашкак чуруктар)
- Ойнаарактар
- Макеттер
- Эт – херекселдер
- Дидактиктиг оюннар

3.3 Тематиктиг планнаашкынче кирген аас чогаалдарынын данзызы болгаш ажыглаан литературы

1. Матпаадыр – 2002

2. Дамба Н.Ч., Саая Л.С., Ооржак Э.К. Школа назыны четпээн уругларнын тыва (торээн) чугаа сайзырадырынын программазы. – Кызыл, 2010

Улуг болуктун уруглар данзызы

№	Уругларнын долу аттар	Торуттунген хуну, айы, чылы
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		
11.		
12.		
13.		
14.		
15.		
16.		
17.		
18.		
19.		
20.		

Улуг болуктун кичээлдер чуруму

Хуннери	Уези	ООД
понеделник		
вторник		
среда	16.00-16.30	Тыва дыл
четверг		
пятница		